

zostało określone terminem *deificatio*. Chrześcijanin wchodzi w przeobóstwienie poprzez naśladowanie Boga i wypełnianie Jego przykazań. Koncepcja zachodnia obecna w teologii Hilarego z Poitiers, czy Ambrożego kładzie nacisk na aspekt moralny. Przeobóstwienie jest aktem zbawczym w Chrystusie. Prelegent wskazał na różnicę i wyjaśnił przyczyny różnic w ujęciu teologii wschodniej i zachodniej. W konkluzji swojego referatu stwierdził, że na końcu każdego traktatu o przeobóstwieniu u podstaw jest miłość Boga wobec człowieka.

Sesję popołudniową zakończył ks. prof. dr hab. Stanisław Longosz (Lublin, KUL), który w komunikacie pt. *Analiza filologiczna terminów: „obraz Boga” i „ciało” u Ojców Kościoła. Implikacje teologiczne* przedstawił analizę filologiczną powyższych terminów. Prelegent wskazał na wyrażenie „na obraz Boga” w wybranej literaturze patrystycznej, zajął się semantyką słowa „obraz” w języku greckim i łacińskim. Punktem wyjścia szczegółowej analizy była dla niego Septuaginta, judaizm i literatura klasyczna. Dalej podkreślił też wpływ poglądów filozoficznych na chrześcijańską teologię.

W podsumowaniu sympozjum ks. prof. dr hab. Bogdan Częsz podziękował najpierw Rektorowi Prymasowskiego Wyższego Seminarium Duchownego w Gnieźnie – ks. prof. dr hab. Bogdanowi Czyżewskiemu, za przyjęcie uczestników sympozjum i wszelki trud organizacyjny, a dalej wszystkim przybyłym referentom i uczestnikom. Następnie wskazał na interesującą problematykę sympozjum oraz aktualność nauczania Ojców Kościoła na temat człowieka w perspektywie doczesności i wieczności. Zapowiedział też publikację wygłoszonych wykładów w trzecim tomie czasopisma „Teologia Patrystyczna”.

Ks. Michał Kieling – Kalisz, UAM

## 6. WYZNANIA: NAJPOCZYTNIJSZA KSIĘGA OKRESU PATRYSTYCZNEGO (Koszyce, Słowacja, 24 IV 2006)

W rocznicę chrztu św. Augustyna, 24 kwietnia 2006 r. na Wydziale Teologicznym w Koszycach (Słowacja), odbyło się sympozjum patrystyczne zatytułowane: *Wyznania. Najpoczytniejsza księga okresu patrystycznego*. To historyczne, bo pierwsze na Słowacji tego typu sympozjum, zostało zorganizowane przez Katedrę Historii i Patrologii Katolickiego Uniwersytetu w Ružomberoku przy współpracy Instytutu Patrystycznego *Augustinianum* w Rzymie. Wydarzenie zgromadziło młodych adeptów patrystyki ze Słowacji, Rzymu i Polski.

Uczestników powitał Dziekan Wydziału Teologicznego w Koszycach – ks. prof. dr hab. Anton Konecny. W tematykę wprowadził o. lic. Juraj Piguła OSA, wykładowca teologii patrystycznej na wyżej wymienionym Wydziale, a zarazem pomysłodawca i organizator przedsięwzięcia. Wskazał on na aktualność i ponadczasową wartość *Wyznań*, co wyraża się m.in. w tym, że są one trzecią, obok Biblii i Koranu, najpoczytniejszą lekturą cywilizacji.

W ramach sympozjum wygłoszono dwa referaty i kilka komunikatów. Pierwszy wystąpił prof. Mario Mendoza OSA z Instytutu Patrystycznego *Augustinianum* z referatem pt. *Księga „Wyznań”. Rodzaj literacki, struktura i klucz hermeneutyczny*. Autor przedstawił tezę, że *Wyznania* charakteryzują się jednolitą strukturą treściową, a nie jak przyjmuje się powszechnie, dwiema niezależnymi strukturami, połączonymi ze sobą w sztuczny sposób: biograficzną i egzegetyczną. Kluczem hermeneutycznym wskazującym na strukturalną homogeniczność dzieła jest fragment XI 29, 39 stanowiący medytację o czasie rozumianym jako napięcie duszy. Znajdujemy tu grę słów *distentio* i *intentio*, która ma na celu ukazanie stanu duszy Augustyna. Wyrazy te, posiadając wspólny rdzeń *-tent*, który sugeruje pewien ruch lub napięcie, a jednocześnie zaznacza różnicę co do źródła tego napięcia: jedno jest wynikiem ludzkiej dystrykcji, drugie działaniem Bożego miłosierdzia. Pojęciu *distentio* Augustyn przypisuje szeroki zakres semantyczny uwzględniający dramat duszy człowieka: sprzeciwia się jedności, wieczności, rozdziera duszę, rani wolę, sprawia, że duch ludzki nie żyje w czasie nastawionym na wieczność, ale rozprasza się w czasach. Jedność i wieczność są imionami Bytu. Pozbawiony tego człowiek nie żyje własnym bytem. *Intentio* wskazuje na odzyskanie przez człowieka energii duszy. Jest to stan wzmoczonej uwagi, uwagi. Dusza w tym stanie poszukuje własnej tożsamości i jedności. *Intentio* jest terażniejszością ducha, dzięki której może dokonać się przejście od przeszłości do przyszłości. Zdaniem M. Mendozy fragment XI 29, 39 współgra ze zdaniem otwierającym *Wyznania*: „Fecisti nos ad te et inquietum est cor nostrum donec requiescat in te”. Stąd przedmiotowy fragment staje się jednym z kluczy interpretacyjnych *Wyznań*.

Drugi referat, zatytułowany „*Totum hominem in Christo agnoscebam*”. *Zapomniana herezja św. Augustyna*, wygłosił niżej podpisany. Augustyn w młodości zakwestionował wartość Pisma Świętego i Kościoła, ale nie porzucił pytania o to, kim jest Chrystus. Jednak biskup Hippony nigdy nie napisał traktatu chrystologicznego, co zdumiewa, gdy bierze się także pod uwagę kontekst historyczny jego działalności. Ale brak systematycznej refleksji chrystologicznej jest pozorny, bowiem, jak zauważa H. Drobner, osoba Chrystusa przenika całą teologię Augustyna. Między innymi, to właśnie w *Wyznaniach* odnajdujemy całą wiedzę chrystologiczną, jaką biskup Hippony dysponował w 400 roku, albo jaką podzielał na różnych etapach swojej drogi do Boga i Kościoła. W wymiarze szerszym doświadczenie Augustyna odzwierciedla wagę fundamentalnego i ponadczasowego pytania samego Jezusa „Za kogo uważają mnie ludzie”? Na etapie konwersji i okresowej fascynacji stoicyzmem, św. Augustyn interpretował osobę Chrystusa w kluczu adopcyjnego monarchianizmu, uważając Go tylko za człowieka. Augustyn ten pogląd uważa za herezję i przypisuje ją uczniowi Marcelego z Ancyry – Fotynowi, biskupowi Sirmium. Dlaczego Augustyn wyznawał takie przekonania? P. Courcelle i A. Grillmeier uważali, że był to skutek ubocznej lektury Profiriusza. Zdaniem A. Solignaca Augustyn przejął takie poglądy od samych fotynian aktywnych w tym czasie w Mediolanie. R.J. O’Connell sugerował, że chwilowe chrystologiczne poglądy adopcyjne Augustyna były tylko wyrazem trudności jego wiary we Wcielenie i niczym więcej. Hipotezy można mnożyć i w znacznej mierze, zależą one od uznania czy Augustyn czytał Porfiriusza przed

400 rokiem czy też nie. Nie można jednak zaprzeczyć, że Augustyn całkowicie negował bóstwo Jezusa, a przekonaniom tym sprzyjał sceptycyzm, który sam wyznawał. Poglądy sabeliańsko-monarchiańskie udało się ostatecznie przewyciężyć przy pomocy zrozumienia tajemnicy kenozy Słowa Bożego i odkryciu klucza hermeneutyki chrystologicznej ukrytego w Flp 2, 6-8. Natomiast pełną znajomość błędu Fotyna Hipponczyk zdobył kilka lat później. Stąd trudno jednoznacznie uznać, że obecność fotynian w Mediolanie, chociaż niewątpliwie fakt taki miał miejsce, stymulowała go do opowiedzenia się po ich stronie.

Na sympozjum wygłoszono też kilka komunikatów. O. lic. Angelo Lemme, teolog i biblista z Wydziału Teologicznego w Koszycach, mówił o augustyńskim doświadczeniu Pisma Świętego w *Wyznaniach*. Cenne uwagi natury ogólnej, umieścił on w kontekście roli Słowa Bożego w życiu wspólnot monastycznych pierwszych wieków. Z kolei ks. lic. Jan Krupa, doktorant Instytutu Patrystycznego „Augustinianum”, wygłosił komunikat o nawróceniu św. Augustyna według VIII księgi *Wyznań*. Prelegent wskazał dwa kluczowe zagadnienia: kwestie etyczne oraz dojście Augustyna do wiary we wcielenie. W obu wypadkach rolę odgrywało nabycie cnoty pokory, którą Augustyn posiadał po zapoznaniu się z historią nawrócenia Mariusza Wiktoryna opowiedzianą mu przez Symplicjana. O. lic. Juraj Piğuła, wygłosił komunikat o trzech charakterystycznych cechach antropologicznych wypuklonych w Prologu *Wyznań*: człowiek jest *capax Dei*, poszukującym Boga i wszystko w człowieku musi być zapalone przez Boga. Człowiek jest niespokojny mimo tego, że Bóg jest blisko niego. Następnie ks. prof. dr hab. Stefan Mordel, z Grekokatolickiego Wydziału Teologicznego Uniwersytetu w Preszowie (Słowacja) mówił o aktualności *Wyznań*. Stwierdził, że żywot Augustyna zawarty w *Wyznaniach* rysuje bój, jaki Hipponczyk prowadził nie przeciwko sobie, ale przeciwko nieprzyjaciółom Kościoła. Tę interesującą tezę powiązał z religijną, filozoficzną i literacką wartością „Augustynowego bestselleru”.

Jak zwykle przy takich okazjach odbyła się dyskusja panelowa. Uczestnicy panelu usiłowali odnaleźć racje, dla których teologia i życie św. Augustyna z Hippony ciągle inspirują i intrygują badaczy. Dostrzeżono brak lub niekompetencję tłumaczeń dzieł Doktora Łaski na język słowacki. W tym kontekście warto docenić dokonania polskich patrologów od lat mozolnie pracujących nad powiększeniem oferty patrystycznej w naszym rodzimym języku.

Wiesław Dawidowski OSA – Gródek, WSD

## 7. KULTURA NAUKOWO-NATURALISTYCZNA U OJCÓW KOŚCIOŁA (I-V WIEKU) (XXXV Dni Augustiańskie – Rzym, 4-6 V 2006 r.)

W dniach od 4 do 6 maja 2006 roku odbył się w rzymskim Instytucie Patrystycznym „Augustinianum” międzynarodowy kongres na temat: **Kultura naukowo-naturalistyczna u Ojców Kościoła (I-V wiek)** (*La cultura scientifico-naturalistica nei*